

Protesto: Amerikan demokrasisi, demokrasinin çoğulculaşması ve kentler

ABD'deki Senato baskını, demokrasilerin en canlı ve dinamik tarafı olan protestoların şiddetle ilişkisi, mekanı ve niteliği ve etkisiyle ilgili kavramlar üzerinde yeniden düşünmek için bir fırsat yarattı.

Akın Atauz

09/01/2021

Haftalardır kentlerdeki demokratik yaşam biçimleri, demokratik yönetim ve geleceğe bakışta (bir anlamda veya gerçekten) planlamada, “demokrasi ve katılım” gibi sorunlar üzerinde durduğumuz bir yazı dizisiyle karşılaşıyorsunuz bu köşede. Daha tartışmanın ortalarında olduğumuz söylenebilir. Ancak bu hafta, **Amerika**’da, **Kapitol**’deki olayların, demokrasi konusunda daha önce tartışmış olduğumuz bazı kavramları gözden geçirmek ve belki bazı yeni kavramlar ekleyerek yeniden düşünmek için bir fırsat oluştuğunu düşünebiliriz.

Önce en taze kavram olan “protesto” ve demokrasi ile ilişkisi üzerinde durarak kentlerdeki demokratik işleyişin olumsuzluğu üzerinden tartışmayı sürdürmeyi deneyebiliriz.

Demokrasilerin en canlı ve dinamik ucunu protestoların yarattığı, demokrasinin doğrudan (temsilcisz) deneyimlendiği bir hali olduğu söylenebilir.

Bütün demokratik kararlar, durumlar için protesto gerekmeceğini ve protesto biçimlerinin ve protestonun yapıldığı yerlerin son derece büyük farklılık içerebileceğini dikkate alarak protestodaki demokratik gücü (ve anlamı) tartışmaya başlayabiliriz.

Protestoyu karşı çıkışın bir uç hali, ileri düzeyde ve artık müzakerenin bittiği yerde yapılan muhalefet/ direniş, olarak görebiliriz. Bu durumda protestolar bir anlamda müzakere/ tartışma süreçlerinin varmak istemediği bir risk alanı olarak düşünülebilir. Böyle düşünülünce de, müzakere süreçlerini düzenleyen (regüle eden) bir olgu biçiminde ele alınabilir.

Şiddet

Protestonun diğer insan davranışlarında olduğu gibi sert bir karşı çıkış olmakla birlikte şiddet içermemesi, hatta incitici/ kırıcı olmaması gerektiği açıktır. Hatta eğer durum elverişliyse mizah öğeleri/ güldürü içermesi, yeğlenebilir. Ancak bazı durumlarda, protestonun kendi dinamiği, kolay denetlenemeyen bir taşkınlığa doğru akabilir ve zorlayıcı olmaya (özellikle bir şiddetle/ şiddetli bir durdurma/ yasaklama eylemiyle karşılaşmışsa) ve çeşitli dozlardaki şiddet eylemi sayılabilecek biçimlere doğru evrilmesi söz konusu olabilir.

Ancak görüldüğü gibi, bu durumlarla ilgili tanımların hepsi bıçak sırtında olan tanımlardır. Eğer böyle bir olanak varsa protestocular ne yapacaklarını belirlerken bu

bilgileri gözden geçirmiş olmalıdır. (Yaya kaldırımında yapılan bir sessiz yürüyüş bile diğer yayaların serbest gezmesini engellediği için bir anlamda hak aşımı/ kabalık veya basit/ önemsiz bir şiddet olarak değerlendirilebilir?)

Kamusal alan

Protestonun mekanı önemlidir. Genellikle kentin (kapalı ve açık) kamusal mekanlarında gerçekleşir. Ama kamusal alan bütün kamuya/ topluma ait olduğu için diğer kullanıcıların haklarıyla ilgili dikkat gerektirir. Protestonun etkin olması belki diğer kullanıcıların işlerinin normal temposunu aksatmaya bağlı olarak kurulmuş olabilir. Yine de kamusal alandaki protestolar diğer hemşerilerin hak kullanımını dikkate almaya, en azından önemli bir kısmının onayını almaya çaba gösterdiği oranda şiddet sayılabilecek göstergelere yaklaşmamış ama büyük bir olasılıkla da etkinliğini yitirmiş olacaktır. Bu durumla ilgili dengeler, protestocular bakımından düşünülmüş/ hesaplanmış olabildiği kadar taşmalar, istenilmeyen kabalıklar-zorbalıklar ve zararlar önlenmiş olacaktır.

Protestonun niteliği

Yukarıdaki şiddet ve kamusal alanın bütün kamuya açıklığı ile ilgili paragrafları protestonun niteliği ile birlikte düşünmeden tamamlayamayız. Bu da protestonun politik-ideolojik yönü üzerinde durmamızı gerektirecektir. Önce protesto eylemi ile protestonun içeriğini ayırıştırarak, düşünmeye çalışalım. Her protesto, eylemi ve içeriği-mesajlarıyla birlikte bir anlam taşır. Aynı tür eylemler farklı amacına göre kolayca kabul edilebilir veya edilemez bulunabilir.

Demokratik bir hak olarak kamusal alanda yapılan protestoyu, politik olarak değerlendirecek sol veya sağ politikalar doğrultusundaki protestolar ve “politik” olmayanlar biçiminde kabaca sınıflandırabiliriz. Çok tartışmalı ve giderek daha az

kullanılan (ve sınırlar konusundaki belirsizliği/ geçirgenliği yoğun) bir terminoloji olmakla birlikte “sağ” ve “sol” politikalar için (kabaca da olsa) tanımlar vermek gerekir; ancak bu, çok geniş başka bir tartışma alanı olacağından konuyu, genel-ortalama anlayışa bırakabiliriz. [Ayrıca, (“sol popülizmler” de olmakla birlikte) bütün popülist iktidar türleri de “sağ” kategorisinde kodlanmıştır.]

Protestoların niteliğini, iki farklı değerlendirmeye tamamlamalıyız: Protestocuların niteliği ile protesto için seçilen mekanın sosyo-politik mekan özellikleri. Örneğin sağ protestocular, sağcı bir toplumsal kitleye yönelmek veya solcu bir kitleyi tedirgin etmek veya doğası gereği tarafsız olması gereken bir mekanı politize etmek gibi farklı protesto stratejileri izleyebilirler. Aynı mantığın karşıtını, sol protestocular için de düşünebiliriz. Eğer protestocular kendi sosyo-politik anlayışlarına uygun bir mekanda hareket etmiyorlarsa, bu durumda (protestonun, amaçları dahil, niteliğine bağlı olmakla birlikte) şiddetle ilgili sonuçlarla karşılaşmak olasılığı artacaktır. Bu durumda protesto hızla “mob”, taciz, yağma, tecavüz veya yakıp-yıkma hatta linç ve pogrom gibi olaylara dönüşebilir. Dünyada da Türkiye’de de genellikle sağ protestocuların (ya da başlangıçta yapay -olmamış bir şeyi olmuş gibi göstererek- başlayan protesto eylemlerinin), giderek tırmanan şiddetle eylemler yaptıklarını biliyoruz. Amerika’daki Kapitol örneğinden, Türkiye’deki **6-7 Eylül**, **“Kanlı Pazar”**, **Çorum** ve **Maraş**’a kadar pek çok örnek kentlerin yakın tarihinde görülebilir.

Sol protestocuların, şiddete en yakın oldukları zamanlar için özel bir ad kullanılıyor: **“Devrim hali”**. **İngiliz Devrimi**’nden (ne kadar sol sayılabilir?) **Fransız Devrimi**’ne, 1830 ve 1871’e ve **Sovyet Devrimi**’ne kadar pek çok devrimin politik açıdan çok kanlı/ şiddet içerikli olabileceğini biliyoruz. Ancak “devrimlerle”, sağ yağma-pogrom-linç olayları arasındaki temel fark devrimlerin politik olarak, kendi kod ve kurallarına (yasa denilebilir mi, bilmiyorum?) göre bireyci/ bencil arayışlardan uzak, daha disiplinli davranmış oldukları söylenebilir.

★

Protestolar olabildiği kadar barışçı ve kamusal alanda bulunan ama protestocuların amaçlarını paylaşmayan kamunun haklarını da dikkate alan, bir biçimde düzenlenebilmelidir. Bunun çok güç olduğu açıktır.

Protestonun eylem ertesinde yapılan etki değerlendirmesi kısa ve uzun erim bakımından farklı olabilir. Barışçı olduğu ve şiddet içermemeye olağanüstü dikkat etmiş olmasından ötürü etkisinin az olduğu türü bir kısa erim değerlendirmesi, uzun erim bakımından tersine dönebilir. **Gezi protestolarının** yaptığı etkinin bu denli güçlü ve soluklu olmasını, (elbette amaç setini dikkate alarak) barışçıl ve hatta mizah içerikli/ şaka gibi olmasına da borçlu olduğunu düşünebiliriz.

Bu kadar barışçıl bir protestonun üzerinde bu kadar amansız bir şiddetle gidilmesi, Gezi gibi yumuşak ve olağanüstü özenli bir dili olan protesto ile uğradığı saldırının çok şiddetli/ intikamcı olması arasındaki zıtlık belki de **İstanbul** kent tarihindeki yerinin belirleyicilerinden biri olmuştur. Bir protesto eylemi olarak Gezi'nin yapıcı etkileri çok uzun erimlidir.

Kapitol saldırısının, protestocuların “tarafsız” olması gereken bir kamusal alandaki “mobing”inin ise Amerikan toplumunun radikal sağ ideolojiyi benimsemeyen, beyaz ırkçılığı/ ayrımcılığı yapmayan, kendi tarihi içinde birikmiş demokratik değerlere ve işleyişlere/ teamül ve kurumlara inanan kesim üzerinde yıkıcı ve uzun erimli bir etkisi olacaktır.

Bunun, bir “sivil itaatsizlik” eylemi olduğunu söylemelerine rağmen ideolojik ve politik düzeylerdeki yıkımın ötesinde, ABD’de eşitsizliğin/ ayrımcılığın ve şiddetin toplumu ele geçirmesine doğru, ölümcül bir ivme kazandırabileceğini de görmek zorundayız.

Bu kısa ve küçük dökümden sonra, yeniden kentlerdeki demokrasinin alanının genişletilmesi ve hak kullanımları ile protestoların kentsel demokrasi içindeki yeri sorununa dönecek olursak, belki şu düşüncelerin altını çizmekte yarar olabilir:

- Kentin kamusal mekanlarındaki protestolar demokrasinin ve insan haklarının bir bölümü sayılmalıdır. Ancak bunun için protesto anayasal bir hak kullanımının ötesine geçilmemelidir.
- Protestonun, anayasal bir hak olarak hem kabul edilmesi, hem de onunla sınırlanabilmesi için anayasaların insan haklarını sürekli evrilerek genişleyen bütün nitelikleriyle kapsamış ve kapsamayı sürdürüyor olması gereklidir.

Bu son paragrafın arkasından binlerce sayfalık tartışmayı gerektirecek genellikte ve genişlikte olduğunu biliyorum. Protesto niteliğinin, hakların kullanımı ve savunulması ile ilişkisi nasıl değerlendirilecek, nasıl denetlenecek ve anayasal haklar çeşitli biçimlerde kullandırılmadığında yargı ve demokratik denetim mekanizmaları nasıl işleyecek ve belki uzun erimde hak kullanımı nasıl, protestoya gerek kalmadan sürekli bir işleyiş biçiminde gelişecek vb. gibi sorunlar, zaten her toplumun tarihini oluşturuyor. Her toplum, her kent zaten bu süreci geliştiren veya zedeleyen olgularla, bir evrim yaşıyor.

Akın Atauz